

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

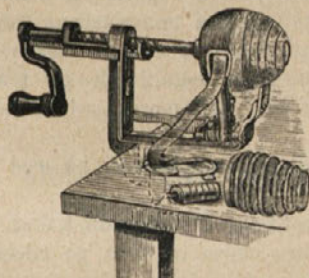
St. 16

V Ljubljani, 31. avgusta 1893.

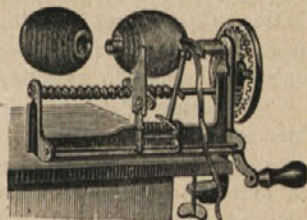
Letnik VI.

O stroji, ki lupi sadje.

Sadjarstvo postaja očitno vedno važnejša stroka kmetijska. Tudi pri nas vidimo, koliko se obrača na boljše, kajti veliko imamo že sadnega drevja, in vedno več ga zasajajo. Nihče pa nikar ne misli, da bo vselej sadne pridelke tudi lahko dobro prodati. Marsikaterikrat se bo pripetilo, da ne bo mogoče sadja zvesti. Kaj pa tedaj? Tedaj pa ga bo treba doma porabiti ali pa napraviti iz njega izdelke, ki se lažje prodajo. Tak izdelek je posušeno sadje. Suho sadje za kupčijo pa mora biti lepo in okusno.

Podoba 26.

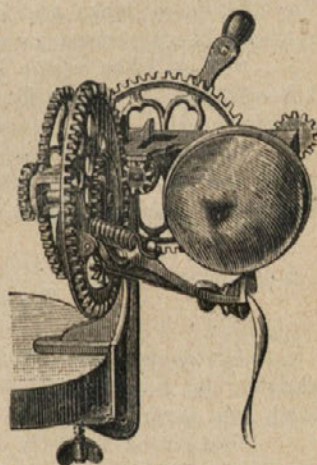
Podoba 27.

Samo ob sebi se razume, da ne sme biti sušeno na dimu, ako naj bo okusno. A biti mora tudi lepo. K temu pa pripomore največ, če je snažno prirejeno, lepo zrezano in olupljeno. Olupljeno pa mora biti. Vsak ve, kako težko in počasno je lupiti z roko jabolka, hruške, breskve i. t. d., vrhu tega pa odpade tudi veliko, ako se delajo olupki predebeli. Vseh teh neprilik ni, ako se lupi sadje s strojem. Stroji lupijo zelo hitro in delajo olupke prav tanke.

Podoba 26. kaže stroj, kateri ne lupi samo, ampak izdolbe tudi iz jabolka sredino, t. j. peške, in zreže jabolka na kolesca tako, da jih ni treba potem več rezati. Taka drobna kolesca suše se pa potem veliko bolje in hitreje nego debeli krlji.

Podoba 27. kaže ravno tak stroj, ki je pa boljše izdelan ter odrine olupljeno jabolko kar sam.

Za breskve mora biti stroj bolj močan in drugače izdelan (glej podobo 28.)

Podoba 28.

Ledena salata.

Največega pomena v zelenjadoreji je za poletni čas salata. Ker pa je razširjene mnogo slabe salate, skrb boče vsakemu zelenjadarju, da si priskrbi dobrih vrst salatnih. Najboljšim vrstam salate pa gotovo smemo prištevati novo ledeno salato. Ta se razlikuje od ljubljanske ledene salate v marsičem. Ako si ogledaš še male rastlinice te salate, takoj jo lahko ločiš od drugih vrst. Mali njeni lističi rastejo bolj na široko, po tleh. Zaradi tega jo moramo tudi za presajanje sejati bolj redko, ker le tako dobimo krepkih sadik.

Barve je ta salata svilorumenkaste, ima pa tudi rdečkastorjave pikice in semtertja majhne lise po sebi.

Ko rastlina nekoliko odraste, zdebele ji lističi in postanejo grbančasti, podobni listom vinske trte; toda glavna žila ostane vedno tanka, nežna in kaže v tem času rastline slabo podobo, katera bi utegnila pridelovalca motiti, da bi jo uničil, predno doraste. V svojem času se začne čvrstiti; listi vstanejo deloma pokonci in narede koničasto glavico, katera postane jako nežna in krhka. Toda sedaj ni še čas, da se porabi, temveč potrpimo še toliko, da postane glavica okrogla ali celo ploščnata.

Glavični listi so nežno beli in skoraj prozorni. Glavica je pa tako krhka, da se prav rada razdrobi, če ti pade na tla. Omeniti je tudi treba, da postanejo glavice precej velike in toliko trdejše in trpežnejše, kolikor dalj časa ni malega dežja med hudo vročino. Tega svojstva nima nobena druga salata. Zato moramo tudi za seme odločene trde glavice prerezati do semenskega poganjka v podobi križa. Če tega ne storimo, utegnejo segniti ali pa prav težko prerije semenski poganjek trdo glavico in sicer kjer koli more prodreti, ter raste krivo. To pa ni dobro za semensko rastlino.

Ledeno salato je najbolje saditi samo ali pa med pozno zelje ali kumare, kjer ima dosti prostora.

Okusa je ta salata najboljšega. Ni cunjasta, kakor so nekatere druge salate, in tudi nima tistega neprijetnega okusa in duha po mlečnem soku, ker ga nima ali vsaj ne toliko, kolikor druge sicer dobre salate.

Kar jo posebno priporoča, je pa to, da prav lahko prenaša najhujšo vročino. Potemtakem jo lahko pridelujemo celo poletje, notri do pozne jeseni, in to je gotovo velikega pomena za zelenjadarja, zlasti pa za gospodinje in kuharice.

Seje se lahko vsakih štirinajst dni in lahko nadomešča vse poletne salate, kakor avguštano, albanovko, genovko in dr., ki so vse mnogo slabejše mimo zgoraj omenjene.

Te vrste salate so na Grmu že lansko leto pridelali nekoliko, letos pa uže precej več in bodo pridelali tudi nekaj njenega semena. Ljudje jo prav radi kupujejo in občudujejo njeno lepoto in njen okus.

A. Globelnik.

Rane na sadnem drevju.

Ako se poškoduje deblo, kar se lahko zgodi pri največi skrbnosti, treba je skrbeti, da ne bo imela rana škodljivih nasledkov. Zlasti je treba preprečiti časih zelo nevarne drugotne prikazni, kakor prisad, belo lesno gnilobo itd.

Vsaka rana na debelu škoduje drevesnemu razvoju. V najugodnejšem slučaju ovira se rast v dolgost in poganjanje mladik, ker drevo vedno celi rano ter porabi za to več ali manj plastičnih snovi. Tudi motenje sokovega kroženja iz vrha v korenine slabi drevo. Pri krepkih drevesih se kaže ta napaka v večji plodovitosti. Les namreč poneha rasti, razvije pa se več cvetnih popkov, kar časih

razsveseli sadjarja. Iz tega vzroka se ta marsikedar loti debela in pospešuje plodovitost s tem, da z drevesom grdo ravna, ga tepe, da mu skorjo v krogu olupi ali jo močno ostrže. Pri slabih drevesih pa rane lahko ustavijo plodovitost; lahko postanejo drevesu tudi nevarne, zlasti po drugotnih prikaznih, posebno ker ima mlado drevo premalo moči, da bi se popravilo. Ako se rana ne more hitro zaceliti, umre goli les in se razpoka ter ponuja tako poškodovano drevo varno pribežališče prežečim zajedalcem. Kdo ne pozna prisada, ki se pokaže na lesu, večinoma na ozeblinah, kot črne glivice? Kdo ne pozna kresilne gobe, žvaga, (*polyporus igniarius*), ki provzroči belo gnilobo, raka itd.? To so večinoma posledice zanemarjenih ran. Navadno sega gniloba v sredino; deblo postane votlo in zaradi tega manj trpežno, les pa je brez vrednosti. Kako lahko pa se to prepreči. Ako je poškodovan le lub, lesna belina pa še zdrava, potem odstranimo previdno one lubove dele, ki se še drže; zdrav kambij bo napravil iz samega sebe probkovo stanišče. Rana se ne zaraste samo iz robov, temveč tudi iz same sebe. Da se bo pa to pospeševalo, varujmo nežno stanišče pred zračnimi vplivi. Pri tem rabimo mazilo, ki varuje le rano na zunaj, nikakor pa ne vpliva na živo stanišče. Tako sredstvo je pred vsem drevesni vosek. Ako je ta predrag, dobra je tudi mešanica iz ilovice in kravjeka, ki se z nekoliko telečjih dlak, s plevami ali kratko rezanico zgnete v vodi v nekako kašo. S to mešanico se rana namaže in še s cunjami itd. obveže.

Ako je pa tudi les ranjen, izrežimo rano čisto in, ko se je nekoliko posušila, zamažimo jo s tekočim katranom, kateremu se naj primeša tudi nekaj drobnega pepela. V tem slučaju je katran najgotovейše in najtrpežnejše zdravilo, ki je ceno in se lahko rabi v vsakem času. „Gosp. Glasnik.“

Kaj početi, če sadno drevó postaja nerodovitno?

Pogostoma si gospodarji belijo glavo s tem, kako bi drevo, katero več ali manj hira, naredili rodovitno.

Nerodovitnost sadnih dreves izvira iz raznovrstnih vzrokov, in kdor jej hoče priti v okom, poznati mora najprej te vzroke. Ti vzroki so pa dvojni, unanji in notranji. Unanji vzroki so: neprimerno podnebje, lega, neprimerna zemlja za določeno vrsto; notranji vzroki pa so: premočna in presilna ali pa oslABLJENA životna delavnost.

Če sta podnebje in lega za kakšno vrsto neugodna, če les te vrste ne dozori popolnoma, če pogosto pomrznejo cvetni popki, takrat je treba, da se izmeni vsajeno drevo z drevesom druge vrste, katera po skušnjah v tem kraju in v teh razmerah dobro vspeva.

Če je vzrok drevesni nerodovitnosti nerodovitna zemlja, treba je to napako kolikor mogoče odstraniti.

Če je zemlja premokra, treba jo je osušiti, preslabo zemljo z boljšo zemljo zboljšati in ji primešati gnoja mešanca.

Če drevo zato ni rodovitno, ker je pregloboko vsajeno, kar se le prepogosto in prerado zgodi, da se le redkokedaj pomagati, vsaj popolno ne, če prav se okoli drevesa nekoliko odkoplje površna prst. Če tako drevo še ne stoji čez 10 let, odkopati se mora kolikor mogoče okoli in okoli in s celo grudo toliko vzdigniti da pride v pravo višino.

Ako pa leži vzrok nerodovitnosti v drevesu samem, in sicer v tem, da drevo premočno žene, tedaj globoča zarezava v drevesni lub („puščanje“) na deblu in po debelejših vejah malo pomaga. Časih pomaga, če se drevesu po leti odčesnejo nekatere korenine.

Če bi zemlja, v kateri stoji drevo, bila predobra, premastna, morajo se okoli drevesa posaditi sadeži, ki zemljo močno izvlečejo, kakor pesa, selar itd. Če je pa drevo samo na sebi uže slabo in preslabo raste, mora se mu pomladiti krona sama, in brž ko požene kaj mladik iz krone, mera se drevesu gnojiti in sploh zemlja okoli drevesa izboljšati.

Neredek vzrok nerodovitnosti sadnih dreves je tako imenovano pometavanje cvetja pri peškatem drevju. Ako blizu cvetja naglo poženo mladike, drevo rado pomeče cvetje, ker mladike porabijo sok, cvetje pa oslabi. Najboljše sredstvo proti temu je puščanje na vejah. S tem se zadržuje del redilnih sokov v spodnjih delih vej, da mladike ne morejo več prebohotno preraščati cvetja.

V prihišnih vrtih se prav rado zgodi, da drevesca prebujno rastejo in ne rodijo, ker jim korenine segajo v premočno gnojene grede, kar se posebno v špargljevih gredah rado primeri. Tu je mnogokrat težko pomagati. Sočivne grede morajo dati dobrih pridelkov in se morajo ravno zaradi tega krepko gnojiti, to pa ravno pospešuje močno rast sadnih dreves. Pridružijo se še hude bolezni, kakor ožig, rak, ozeblina, in tako se zgodi, da posebno jablane in češnje, ki stoje v sočivnih vrtih, prav revno vspevajo. Nekaj se pomaga, če se okoli korenin in med nje nasuje zidna sipa, še bolje pa kaže v takih vrtih saditi le hruške, češplje in šlive, ne pa jablan in češenj.

Primeri se pa tudi večkrat, da je spodnja zemlja, v kateri stoje drevesa, uže popolnoma izsesana in da drevju primanjkuje hrane in zemeljske moči. Tu pomaga razen močnega obrezanja in trebljenja dreves gnojitev spodnje zemlje. Za to pa je najboljši gnoj iz greznic in smradotokov, kateremu se še primeša lesni pepel. Gnoj se mora stanjšati z vodo, na kar se ta zmes poleti vliva v luknje blizu drevesa najbolje meseca julija ali avgusta. Luknje se napravijo $\frac{1}{2}$ metra globoke, v katere se potem vlije $\frac{1}{2}$ škropilnice takega gnoja in se dopolni z vodo. Tri luknje zadostujejo za eno drevo.

Vrtnarske raznoterosti.

Da kumare dolgo ostanejo sveže, izberó naj se najlepše in pa take, ki imajo na konci še nekoliko peclja (repka), da se lahko zanj obesijo. Te kumare v vodi prav dobro izmij z mehko krtačico, da so povsod prav čedne, potem jih pa dobro posuši. Tako lepo očejene in suhe kumare namaži z beljakom in osuši jih na zraku. Ko so suhe, priveže naj se jim na reclje motoz in naj se obesijo na kaki preklji v popolnoma suh hram. Na ta način se dadó kumare za solato ohraniti sveže do božiča. — Z beljakom, ki se na kumari lepo posuši, zapro se kumari na koži vse luknjice, da zrak ne more vánje, in zato ne morejo gniti, ampak se ohranijo sveže. Poskusite, gospodinje, skušnja veljá le par soldov, in o božiči je salata iz svežih kumar nekaj posebnega.

Saje, izvrsten vrtnarski gnoj. Saje ne smejo biti suhe, ampak v vodi raztopljene. Če gnojimo s suhimi sajami, izgube prav veliko svoje redilne moči, posebno se izgubi veliko amonijaka, ki izpuhti iz njih in se izgubi v zraku. Vsa ta škoda pa se odvrne, če se saje raztope v vodi. S sajami navdano vodo posrkajo korenine prav lahko. S tako sajasto vodo se rastline z velikim pridom polivajo; rastejo veliko veseleje, pa so tudi prav zdrave. — Res je sicer, da se saje ne dadó lahko raztopiti v vodi. Najbolje se to opravi, če se polijejo z vrel vodo, kateri se je primešalo nekoliko sode, potem se pa še vode prilije. Premočna pa ne sme biti ta sajasta voda, sicer je preostra. Na 20 litrov vode zadostuje 1 kg saj.